

K větněčlenskému statusu forem typu *pět*

Poznámka k pojmu syntaktické závislosti

Luboš Veselý, ÚJČ AV ČR v Praze

vesely@ujc.cas.cz

Key words: numerals, two forms flexion, syntactic dependency, teaching Czech

Klíčová slova: číslovky, dvoutvarová flexe, syntaktická závislost, výuka češtiny

On sentence member status of the forms like *pět*

A Note on the concept of syntactic dependency

The main goal of the paper is to show how it would be possible to explain (very clearly) the concept of syntactic dependency to the students and to demonstrate convincingly that in syntagmas like *pět písniček* ‘five songs’ the numeral is undoubtedly a syntactically dependent member, and also that the often declared discrepancy between meaning and form (in these syntagmas) is only illusory. The paper is to a great extent linguodidactic in nature, however, the author also offers some observations that could be of interest even to syntax theorists.

Podnětem k sepsání tohoto příspěvku byl dotaz, který jsme v oddělení gramatiky Ústavu pro jazyk český obdrželi od Asociace češtinářů. Šlo o to, v jakém syntaktickém vztahu jsou členy skladebních dvojic jako *pět pastelek*, *deset dárků*, *mnoho mil*, *kolik korun*, *tolik talířů*, jaká je jejich větněčlenská platnost a jak tuto problematiku probírat ve škole. Příspěvek má do značné míry povahu lingvodidaktickou, snaží se však nabídnout i postřehy, které by mohly zaujmout i teoretiky syntaxe.

1. Uvedení do problematiky

Na to, jak analyzovat syntagmata typu *pět písniček* (*Zazpíval pět písniček*, *Zaznělo pět písniček*), není v jazykovědné bohemistice jednotný názor. Zejména není shoda v tom, kterou složku je namístě považovat za syntakticky závislou (podřízenou) a kterou za řídící (nadřízenou), zda číslovku, anebo genitiv počítaného předmětu. Větněčlensky vzato pak není jasné, je-li náležité 1. interpretovat číslovku jako předmět/podmět a genitiv substantiva jako (syntakticky závislý) přívlastek neshodný; anebo 2. považovat za předmět/podmět genitiv a číslovku za jeho (podřízený) přívlastek. Tato otázka se týká všech kvantifikátorů s tzv. dvoutvarovou flexí, např. *deset*, *deseti*; *mnoho*, *mnoha* nebo *kolik*, *kolika* (k termínu/pojmu *dvoutvarová flexe* viz např. *Mluvnice češtiny 2* (1986, s. 406) nebo Komárek (2006, s. 59n.)).

2. Literatura a hlavní cíle textu

Přehled stanovisek řady didaktických příruček k tematizované problematice podala v poslední době I. Svobodová (2019–2020, s. 196–197): „Ve většině prací za řídící člen autoři považují substantivum a za člen závislý číslovku. Tak tomu je ve *Skladbě češtiny, cvičení a výklad* od M. Grepla a P. Karlíka (1999), v učebnici *Český jazyk pro 3. ročník gymnázií* od J. Kostečky (2007), v *Mluvnici českého jazyka pro střední školy* (Nakladatelství Fraus, 2009). Toto hodnocení vychází ze sémantického hlediska, tedy analogicky podle spojení, ve kterých jsou číslovky užity v nepřímých pádech [...]: *od pěti chlapců*, *k pěti chlapcům*, *o pěti chlapcích*, *s pěti chlapci*.

Formální kritérium upřednostnili autoři *Gramatických rozborů češtiny, výklad a cvičení s řešeními* (2017); podle nich je tedy členem řídícím číslovka a závislým substantivum. Tuto asymetrii mezi formou a obsahem lze řešit třetím způsobem, a to považovat celé spojení za jeden větný člen. Takto postupují autoři *Základní mluvnice češtiny* (2004). Ve větě, v níž šlo o stanovení podmětu, by na základě tohoto pojetí bylo podmětem celé spojení, tedy *pět chlapců*. Domníváme se, že toto řešení je pro školní jazykovou výchovu, zejména na základní škole, nejvhodnější. Učitelé však mohou návodnými otázkami žáky dovést k tomu, aby si rozpor mezi formální a obsahovou stránkou sami uvědomili. „Genitiv počítaného předmětu je interpretován jako nadřazený také v těchto publikacích: *Skladba spisovné češtiny* (Bauer – Grepl, 1975), *Denotace objektu a její prostředky v současné češtině* (Hlavsa, 1975) nebo *Skladba češtiny* (Grepl – Karlík, 1998). Ocitujme alespoň pasáž ze *Skladby spisovné češtiny* (1975, s. 124): „Za syntaktické adjektivum (kvantitativní) je třeba považovat s Kopečným také základní číslovky určité a neurčité: *dva, tři, čtyři*, ale i *pět, šest ... a mnoho, moc, málo, dost* aj. Ve spojení s počítaným předmětem plní tedy tyto číslovky funkci přívlastku. Základem syntagmatu je substantivum označující počítaný předmět. Platí to nejen o spojení *dva, tři, čtyři chlapci*, ale i o spojení typu *pět chlapců a mnoho chlapců*.“ Stanovisko, že nadřazená je číslovka, zastává Šmilauer v *Novočeské skladbě* (1969, s. 128).

Pasáž I. Svobodové je důležitá i proto, že připomíná a obhazuje třetí možnost, jak se s daným jevem vyrovnat: pojímat skladební dvojice ve větách jako *Zazpíval pět/mnoho/několik písniček* nebo *Zaznělo pět/mnoho/několik písniček* jako jediný větný člen, komplexní předmět nebo podmět.¹ Tuto myšlenku najdeme už u Kopečného (1958, s. 145): „Mimoto lze mluvit ve výrazech typu *pět chlapců* o zastření směru vztahu [...]. Pro školy je skoro nutno doporučit chápat taková syntagmata za svérázné kvantové celky a dále je nerozebírat.“ Tento přístup, zohledňující formální svéráznost a obtížnou analyzovatelnost daných syntagmat, je jistě oprávněný, mohou však nastat situace (vyvolané otázkami studentů), kdy s ním učitel nemusí vystačit. Pro tyto případy načrtnu, jak by se dalo ukázat, že považovat kvantifikátor za syntakticky závislý a genitiv za řídící je namístě a že o rozpor mezi formou a obsahem ve skutečnosti nejde, resp. je jen zdánlivý. V této souvislosti je stěžejní, jak bude studentům vysvětlen pojem syntaktické závislosti.

V odd. 3 popíšu podstatu formální svéráznosti zkoumaných syntagmat, v odd. 4 nastíním situace, v nichž učitel nemusí vystačit s navrženým přístupem, v odd. 5 představím jednoduchou interpretaci pojmu syntaktické závislosti, v odd. 6 ukážu, jak lze s pomocí této interpretace analyzovat vztah mezi členy daných skladebních dvojic a v odd. 7 pojednám o vztahu mezi jazykovým obsahem a formou. Je třeba poznamenat, že problematika syntaktické závislosti a vztahu mezi složkami sledovaných syntagmat není v tomto příspěvku prezentována v podobě, v níž by mohla být (beze změny) předložena studentům. Výklad je zamýšlen jako inspirace pro současné i budoucí učitele češtiny.

¹ Obdobně bychom pak měli v případech jako *Pracoval na tom pět hodin* hovořit o komplexním příslovečném určení.

3. K formální svéráznosti syntagmat typu *pět písniček*

Tvrzení o asymetrii mezi obsahem a formou je založeno na „dvojím pohledu“ na syntagmata typu *pět písniček*: zatímco po významové stránce jsou nahlížena stejně jako syntagmata typu *tři písničky* (číslovka determinuje substantivum), po stránce formální jsou nahlížena jako syntagmata typu *pětice/pětici hráčů* (genitiv se syntakticky váže na nominativ/akuzativ jmenného výrazu). Rozhodneme-li se určit číslovku jako závislý přívlastek a genitiv jako nadřazený podmět/předmět, nelze vyloučit následující námitky: **1. přívlastek *pět* má vliv na formu řídicího substantiva**, avšak podoba členů řídicích nebývá ovlivňována členem závislým; **2. prepoziční přívlastek *pět* není kongruentní**: Je-li *písniček* jak v podmětu, tak v předmětu genitivem a je-li *pět* jeho přívlastkem, jaký pád má toto *pět*? Bylo by problematické tvrdit, že jde jednou o nominativ *pět* rozvíjející genitiv *písniček* a podruhé o akuzativ *pět* rozvíjející genitiv *písniček*. Současně by bylo problematické považovat formu *pět* za genitiv, jestliže „klasický“ genitiv substantiva je rozvíjen formou *pěti* (*bez pěti písniček*). Takové námitky bychom však formulovali spíše tehdy, pokud bychom nepouštěli názor, že daná syntagmata jsou po formální stránce spojením nominativu/akuzativu s neshodným přívlastkem. Má-li však být číslovka určena jako závislá a genitiv jako nadřazený, předpokládá to i jinou interpretaci formy obou jednotek, resp. formy celého syntagmatu (viz odd. 6).

4. Možné reakce studentů

Přestože je rozhodnutí pojímat sledovaná syntagmata jako jeden větný člen odůvodněné a pro školu vhodné, nelze vyloučit – právě v důsledku určité jeho mimořádnosti – občasné reakce studentů:

- Studenta může napadnout následující otázka (byť by ji takto neformuloval): V případech jako *Přijmeme dva/tři/čtyři učitele*, v nichž jde o kvantifikaci substance, kvantifikátor větněčlensky určujeme. Proč se tak neděje i v případech jako *Přijmeme pět/mnoho učitelů*, v nichž jde o totéž?
- Podobné otázky mohou vyvolávat i věty jako *Potřebujeme tři, čtyři, nebo pět nových učitelů?* nebo *Koupil si dva koláčky, tři loupáčky a pět rohlíků*.
- K obdobným otázkám mohou vést i syntagmata typu *bez pěti dětí, k pěti dětem, o pěti dětech, s pěti dětmi (bez mnoha dětí...)*, u nichž by byl – jak předpokládám – kvantifikátor větněčlensky určován: Proč v těchto případech kvantifikátor určujeme, zatímco v případě *pět dětí* nikoli?

Bylo by dobré, kdyby byl učitel na takové situace připraven, proto příspěvek obsahuje návrh, jak by bylo možné v případě potřeby syntagmata typu *pět* + genitiv dále rozebírat.

5. K pojmu syntaktické závislosti

Aby bylo možné rozhodnout, která složka sledovaných syntagmat je nadřazená a která závislá, je třeba mít co nejpevněji uchopen pojem syntaktické závislosti.

Ten je nesnadno uchopitelný už proto, že bývá vymezován nejrůznějším způsobem. Proto je třeba vnímat i zde předloženou interpretaci jen jako možnost, která je však podle mého názoru (pro svou jednoduchost) dobře použitelná ve škole.

Při vymezování pojmu syntaktické závislosti bývají uváděna zejména tato čtyři kritéria: **1.** Člen závislý sémanticky determinuje (specifikuje, obohacuje, charakterizuje) člen nadřazený: ve větě *Loni nás navštěvovali často* závislé *často* významově určuje nadřazené *navštěvovali* (ne naopak).² **2.** Přítomnost členu závislého je podmíněna přítomností členu řídícího: kdyby ve větě *Choval se k ní velmi pěkně* nebylo slovo *pěkně*, nemohlo by v ní být ani slovo *velmi*, přítomnost podřídzeného *velmi* je závislá na přítomnosti nadřídzeného *pěkně* (**Choval se k ní velmi*). **3.** Vypuštění členu závislého nevede ke vzniku negramatické konstrukce: po odstranění členu *od babičky* z věty *Včera jsem posnídal koláč od babičky* vzniká gramaticky správná konstrukce *Včera jsem posnídal koláč*. Naopak odstraněním nadřídzeného *koláč* vzniká negramatická věta **Včera jsem posnídal od babičky*. **4.** Člen nadřazený mnohdy ovlivňuje formu členu závislého (ne naopak): v konstrukci *pantofle bývalého manžela* má závislé adjektivum podobu *bývalého*, protože nadřazeným členem je maskulinum v genitivu singuláru.

Uvedená kritéria platí zcela jen pro ty vztahy člen závislý – člen řídící, kdy je člen řídící členem závislým významově **rozvíjen** (*starý profesor, velmi častý, nerad zpívá, žák z 3.A, tři studenti*), ale zčásti jinak je tomu v případech, kdy je člen řídící členem závislým významově **doplňován**, neboli tehdy, když je člen závislý nutným doplněním (*připravuje večeři, vypadá špatně, náchylný ke kašli*). Pro tyto případy neplatí, že vypuštění členu závislého nevede ke vzniku gramaticky nesprávné konstrukce: odstraněním závislého *šaty* z věty *Sestra si koupila šaty* vzniká negramatická věta **Sestra si koupila*, protože slovo *šaty* význam slovesa pouze nerozvíjí, ale doplňuje ho. Např. určení slovem *včera* sloveso pro významovou úplnost nevyžaduje, a proto nejde o nutné doplnění významu, nýbrž o jeho nikoli nutné rozvíjení (slovo *včera* lze z věty *Sestra si včera koupila šaty* odstranit bez ztráty gramatičnosti). Otázkou, do jaké míry kritéria 1 až 4 pro oblast významového doplňování (ne)platí, se více zabývat nemusíme, protože syntagmata jako *pět veverek, padesát piv, mnoho knih* či *několik vět* patří bezesporu do oblasti významového rozvíjení, podobně jako syntagmata *tři veverky/piva/knihy/věty*.

Uvedená čtyři kritéria spolu úzce souvisí. Základní je aspekt sémantický (1. kritérium), neboť funkcí „rozvíjecích syntagmat“ (smyslem jejich existence) je usouvztažňovat významy³, rozvíjet jeden význam druhým, např. sdělovat, že profesor je starý (*starý profesor, starého profesora...*), studenti jsou tři (*tři studenti, třem studentům...*), navštěvování bylo časté (*často nás navštěvovali, často navštěvovat...*) atp. Z toho automaticky plyne, že přítomnost výrazu významově určujícího je závislá na přítomnosti výrazu určovaného (2. kritérium); je samozřejmé, že to, co má

² Toto kritérium nebývá uváděno na prvním místě, na rozdíl od kritérií 2 nebo 3. Jako první ho uvádím proto, že ho považuji za stěžejní (viz níže).

³ Což ovšem platí i o „syntagmatech doplňovacích“.

významově rozvíjet, nemůže být bez toho, co má být významově rozvito: je-li úkolem slov *hezky, dobře, ošklivě, špatně* informovat o kvalitě děje, musí být ve větě přítomno i slovo, které daný děj vyjadřuje (*Marie včera zpívala hezky/dobře/ošklivě/špatně*; věta **Marie včera hezky* je negramatická). Dále je přirozené, že vypuštění – nebo možná lépe řečeno neužití – členu významově rozvíjejícího nezpůsobuje gramaticky nesprávnou konstrukci (3. kritérium). Řekneme-li *Rodiče se budou stěhovat* a rozhodneme-li se daný děj významově určit co do času, je jistě nejjednodušší základovou konstrukci neměnit a pouze k ní přidat časově určující výraz, např. *Rodiče se budou stěhovat brzy*. S ohledem na samozřejmost tohoto jednoduchého principu nepřekvapuje, že po vypuštění členu významově rozvíjejícího zůstává gramaticky správná konstrukce.

Z dosud napsaného je dostatečně patrné, že 1. podstatou významově rozvíjících syntagmat je sémantická determinace jednoho členu druhým, 2. jejím přímým důsledkem je závislost přítomnosti členu determinujícího na přítomnosti členu determinovaného a 3. jejím nepřekvapivým důsledkem je i možnost vypouštění členu determinujícího bez ztráty gramatičnosti konstrukce. Formální ovlivňování jednoho členu druhým (4. kritérium) je pro pojem syntaktické závislosti kritériem nejméně relevantním, alespoň v následujícím slova smyslu: a) v případech jako *Zítرا bude vařit* není podoba příslovce *zítرا* dána determinovaným slovesem, přesto považujeme *zítرا* za podřízené a *bude vařit* za nadřizené; b) v případech typu *bezva holce, s prima klukem, v super autě* je závislost členů *bezva, prima, super* na daných substantivech stejná jako u adjektiv *bezvadné holce* nebo *v suprovém autě*, i když se neprojevuje na jejich formě.

Na závěr tohoto oddílu stojí za to poznamenat, že termín *syntaktická závislost* akcentuje skutečnost, že přítomnost jednoho členu je závislá na přítomnosti jiného členu. Je to v pořádku, protože jde opravdu o aspekt konstitutivní a výrazný. Musí být však znovu zdůrazněno, že jde „jen“ o automatický důsledek aspektu primárního, sémantické determinace.

6. Zpět k syntagmatu typu *pět písniček*

Podívejme se na skladební dvojice typu *Postavili // Bylo postaveno pět / mnoho / několik domů* skrze předloženou interpretaci pojmu syntaktické závislosti. Jednotlivá kritéria budou (z určitých důvodů) probrána v poněkud jiném pořadí než v odd. 5.

6.1 Sémantická determinace

Je zřejmé, že forma *pět* sémanticky rozvíjí (určuje co do počtu) význam substantiva v genitivu (*domů*); úplně stejně jako forma *pěti* rozvíjí jiné pády (*o pěti domech...*) nebo jako formy *čtyři, čtyř, čtyřem...* významově determinují příslušné pády (*čtyři domy, ze čtyř domů, ke čtyřem domům...*). Forma *pět* má totožný lexikální význam jako forma *pěti* a ten je v obou případech úplně stejně „přidáván“ k významu substantiva.

6.2 Podmíněnost přítomnosti ve větě

Nepochybně platí i to, že přítomnost formy *pět* je – právě v důsledku její sémantické funkce – závislá na přítomnosti genitivu počítaného substantiva: řekneme-li *Výchovala pět dětí*, a vypustíme-li substantivum, vznikne negramatická konstrukce **Výchovala pět*. Sémanticky determinující kvantifikátor samozřejmě předpokládá užití determinovaného substantiva. Kritérium podmíněné přítomnosti nebývá v literatuře při analýze sledovaných syntagmat explicitně zmiňováno.

Kritéria 1 a 2 tedy jasně hovoří ve prospěch pojetí, že podoba *pět* je syntakticky závislá a genitiv nadřizený.

6.3 Formální ovlivňování

Tvrzení, že výraz *pět* způsobuje genitiv (tak jako ho způsobuje výraz *pětice* v syntagmatu *pětice dětí*), není podle mého názoru výstižné. Danou situaci lze nahlédnout jinak: Genitiv *domů* v konstrukci *Koupil pět domů* / *Stálo tam pět domů* není způsoben formou *pět*, která s ním ve větě utváří skladební dvojici. Syntagma typu *pět domů* je výsledkem uplatnění pravidla, které lze zformulovat takto: „Má-li být substantivum významově určeno kvantifikátorem *pět* (disponujícím formami *pět* a *pěti*) a má-li přitom vystupovat v nominativní nebo akuzativní syntaktické pozici⁴, dostane podobu genitivu. Formou kvantifikátoru *pět*, která bude tento genitiv ve větě syntakticky rozvíjet, je forma *pět*.“ **Genitiv** počítaného substantiva je tedy důsledkem uplatnění číslovkového lexému *pět* (*deset, mnoho, několik, kolik, tolik...*) a nominativnosti/akuzativnosti syntaktické pozice, **není vyvoláván formou *pět*** (*deset, mnoho...*), ta se naopak i formálně syntakticky (neboli ne pouze významově) váže na genitiv. Ovlivňování formy *domů* formou *pět* je proto pouze zdánlivé, a tudíž je pouze zdánlivý i deklarovaný rozpor mezi obsahem a formou u těchto syntagmat. Lze konstatovat, že ani v oblasti formálního ovlivňování se nenachází překážka pro uznání forem *pět, šest, mnoho...* za závislé a daných genitivů za nadřizené. Překážkou není ani to, že forma *pět* nevykazuje kongruenční rysy s rozvíjeným substantivem (srov. případy typu *bezva holce, v super autě*).

6.4 Vypustitelnost členu bez ztráty gramatičnosti věty

Vypustíme-li z věty *Koupil si pět per* výraz *pět*, vznikne konstrukce **Koupil si per*, kterou lze stěží prohlásit za gramaticky neproblematickou. To je však způsobeno tím, že se při sémantickém rozvíjení kvantifikátory typu *pět, mnoho, několik...* neuplatňuje výše uvedený jednoduchý princip neměnnosti základové konstrukce při „přidávání“ významově určujícího výrazu, nýbrž je aplikováno pravidlo popsané v odd. 6.3. Tato skutečnost na formálně syntaktické závislosti formy *pět* na genitivu substantiva nic nemění.

7. K poměru mezi jazykovým obsahem a formou

Představená interpretace syntaktického vztahu mezi složkami sledovaných syntagmat je založena na stanovisku, že akt formálního ztvárnění jde ruku v ruce s aktem významového určování. Sémantická determinace je vždy nějak formálně

⁴ Tedy tam, kde obvykle stojí nominativ, resp. akuzativ, např. *Domy byly postaveny, Postavili domy*.

realizována a formální ztvárňování je uskutečňováním sémantické determinace. Člen významově určující (a syntakticky závislý) se vždy nějak formálně hlásí k členu určovanému (nadřazenému), např.:

Případy jako *Chovat se slušně se vždy vyplácí* lze interpretovat tak, že adjektivum *slušný* se skrze tzv. nekongruentní tvar⁵ (a slovoslednou pozici) formálně syntakticky hlásí k infinitivu *chovat se* a tím kvalitativně určuje příslušný děj. Ve větě *Alenka ráda nosí korále své matky* substantivum *matka* skrze tvar genitivu a postpozici signalizuje příslušnost k substantivu *korále* a tím ho významově rozvíjí. I ve větě *Seznámil se s prima holkou* se adjektivum formálně hlásí k určovanému substantivu, přinejmenším slovoslednou pozicí.⁶

Názor, že v syntagmatu *pět chlapců* forma *pět* sémanticky determinuje genitiv a současně ve smyslu rekce tento genitiv vyvolává (jak tvrdí Komárek 2006, s. 59n.), jeví se v této souvislosti jako paradox. Jako by se tu neoddělitelně spjaté úkony významového určování a formálního ztvárňování „vymkly z kloubů“. Proč je takové pojetí stěží přijatelné, pokusím se ukázat na srovnání syntagmatu *pět chlapců* se syntagmatem *pětice chlapců*, jehož genitiv za rekční považovat lze (v tom smyslu, že je skutečně řízen substantivem). Základní rozdíl spočívá ve směru sémantické determinace – u *pětice chlapců* je významově určující genitiv. Slovo *pětice* s významem ‚skupina o pěti členech‘ vyžaduje významové doplnění ve smyslu specifikace členů skupiny (podobně jako slova *skupina*, *množina*). Genitiv je slovem *pětice* vyvoláván jako forma, skrze niž substantivum uskutečňuje požadované doplnění. Genitiv syntagmatu *pět chlapců* je podstatně jiný. Kvantifikátor *pět* má (v podobách *pět* i *pěti*) na rozdíl od slova *pětice* čistě jen význam počtu, proto nemůže činit nic jiného než významově determinovat substantivum (tak jako číslovky *tři*, *čtyři*), jeho sémantika neumožňuje významové doplnění. Proto genitiv počítaného substantiva nelze považovat za výsledek rekce, neboť konstitutivní vlastností rekce je právě doplňování významu prostřednictvím určitého pádového tvaru. (K porovnání uvedených syntagmat srov. také Kopečný (1957, s. 87))

Publikace vznikla s podporou dlouhodobého koncepčního rozvoje Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., RVO: 68378092.

Literatura

- ADAM, R. a kol. *Gramatické rozbory češtiny, výklad a cvičení s řešeními*. Praha: Karolinum, 2017.
BAUER, J.; GREPL, M. *Skladba spisovné češtiny*. Praha: SPN, 1975.
GREPL, M.; KARLÍK, P. *Skladba češtiny, cvičení a výklad*. Praha: ISV, 1999.
GREPL, M.; KARLÍK, P. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998.
HLAVSA, Z. *Denotace objektu a její prostředky v současné češtině*. Praha: Academia, 1975.
KOL. *Mluvnice českého jazyka pro střední školy*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2009.

⁵ Interpretaci tzv. deadjektivních příslovců (*slušně*, *ošklivě*, *hezky*) jako neshodných tvarů přídavných jmen viz Komárek (2006, s. 40n.).

⁶ Pro úplnost dodávám, že příslušnost členu určujícího k členu určovanému poznává vnímatel (jak známo) i podle významové slučitelnosti. Proto v případě *Neučil dobře hendikepované žáky* přiřadí nekongruentní tvar k předcházejícímu verbu finitu, zatímco v případě *Neučil těžce hendikepované žáky* k následujícímu adjektivu.

KOL. *Mluvnice češtiny 2*. Praha: Academia, 1986.
KOMÁREK, M. *Příspěvky k české morfologii*. Olomouc: Periplum, 2006.
KOPEČNÝ, F. K problému kvantitativního přívlastku v češtině. *SaS*, 18, 1957, s. 85–88.
KOPEČNÝ, F. *Základy české skladby*. Praha: SPN, 1958.
KOSTEČKA, J. *Český jazyk pro 3. ročník gymnázií*. Praha: SPN, 2007.
STYBLÍK, V. a kol. *Základní mluvnice českého jazyka*. Praha: SPN, 2004.
SVOBODOVÁ, I. Určování řídících a závislých větných členů. *ČJL*, 70, 2019–2020, s. 196–197.
ŠMILAUER, V. *Novočekáská skladba*. Praha: SPN, 1966.

Poznámka redakce: Tento příspěvek vyvolal diskusi, proto časopis bude reagovat v příštím čísle.

Z nové umělecké literatury

Monumentální román Kateřiny Tučkové

Erik Gilk, FF UP v Olomouci

erik.gilk@upol.cz

TUČKOVÁ, Kateřina. *Bílá Voda*. Brno: Host, 2022.

Klíčová slova: česká polistopadová próza, historický román, církev, komunistická totalita, Kateřina Tučková

Key words: Czech prose after November 1989, historical novel, church, communist regime, Kateřina Tučková

Monumental Novel of Kateřina Tučková

The latest novel by Kateřina Tučková, *Bílá Voda* (2022), made great impression on readers and received official recognition as well. After a brief introduction that brings the overview of the previous work of Kateřina Tučková, our article proceeds to its main focus – her latest novel. Besides the plot and forms of narration we analyse the structure of the novel and thorough studies of the subject matter within the preparation stage. In the closing part, the author of the article summarises the reception of the novel by literary critiques and brings his own assessment for further discussions.

Vystudovaná bohemistka a kunsthistorička Kateřina Tučková (*1980 v Brně) na sebe upoutala pozornost hned svým prvním románem s historickým námětem *Výhnání Gerty Schnirch* (2009). Próza jako by byla opakem jejího prozaického debutu, lehké a spíše zábavné novely o lásce dívky ke staršímu muži *Montespaniáda* (2006). *Výhnání* přistupuje se vši vážností a s akcentem na hrdinčino utrpení k nechvalně proslulému brněnskému pochodu smrti na jih k Pohořelicím, ke kterému došlo koncem května 1945. Po trase tohoto divokého odsunu se od roku 2006 koná ve výroční den pietní pochod, který Tučková sama absolvovala. Až na několik výjimek vyvolal román nadšení literárních kritiků, kteří vysoko hodnotili především historickou